Achter de Koloniale Coulissen,
Bestuurlijk Aruba en het regeringsreglement van 1848
Luc Alofs

Verscheen eerder in: 2006a A. Van Romondt (red.), *Pa mr. Olindo Koolman, Gouverneur van Aruba, 1992-2004*. Aruba (2006), Editorial Charuba/Gobik Foundation.

Het derde kwart van de negentiende eeuw was een periode van economische stilte en bestuurlijke verwaarlozing. De goudwinning die Aruba in de jaren 1820 aan de vergetelheid had ontrukt was vrijwel stilgevallen; de bedrijvigheid in de Paardenbaai die in hetzelfde decennium door de handel tussen Curaçao en de Vaste Wal was opgeleefd, was na het de voltooiing van Bolivars revolutie tot stilstand gekomen. De landbouwplannen van gezaghebber (lees: gouverneur) Van Raders hadden na 1839 enige hoop gegeven op herstel van werkgelegenheid, maar deze werden na Van Raders promotie tot Gouverneur van Suriname in 1845 door zijn opvolger Esser slechts op gematigde voet voortgezet.

Jacobus Jarman was sinds 1839 commandeur van het verpauperende Aruba. Hij bleef dat tot hij in 1859 aan een slijmberoerte overleed. Jarman was aanvankelijk een belangrijke steunpilaar voor de ambitieuze Van Raders, al had hij bij de aanleg van de landsplantages te Socotoro en Canashito vooral het belang van de verarmde bevolking in het oog en niet de handelskansen van de commerciële landbouwexperimenten (Renkema 1981). Jarman zag de landbouwexperimenten als verkapte wijze van werkverschaffing voor de verarmde bevolking en niet als redding van de Curaçaose handelseconomie. Na het vertrek van Van Raders raakte Jarman in een isolement. Zijn correspondentie en journalen tonen in toenemende mate een geïsoleerde en verbitterde bestuurder, die noch op Curaçao, noch onder de Arubaanse burgerij veel vertrouwen genoot. Onze blik achter de coulissen van het koloniaal bestuur begint in het jaar 1845.

1. Gesoebat over bestuurslagen en iets over de Trias Politica

Op 1 augustus 1845 kwam een eind aan de administratieve vereniging van de drie deelkoloniën Suriname, de Benedenwinden en de Bovenwinden. De slechts 17 jaar eerder gevormde en vanuit Paramaribo bestuurde eenheidskolonie werd ontbonden. De opdeling toonde aan dat het experiment om de economieën van Suriname en Curaçao elkaar te laten bevorderen was mislukt. Bezuinigingen op de administratiekosten van de koloniën waren uitgebleven. De noodzaak tot subsidiering van de kolonie was niet afgenomen en de bestuurlijke contacten tussen de deelkoloniën bleven kunstmatig en gespannen (1).

Zoals gebruikelijk bij staatkundige vernieuwing bestonden meningsverschillen over de nieuw te creëren verhoudingen. Gouverneur-generaal van de eenheidskolonie Elias en gezaghebber van de deelkolonie Curaçao (lees: ‘gouverneur’) Reinier F. van Raders adviseerden de Nederlandse regering. Hun dispuut illustreert de verhouding tussen beide ‘bestuurslagen’. Elias stelde dat de samenwerking tussen Paramaribo en Willemstad stroef was. Van Raders had zich veelvuldig aan het hogere gezag van de Gouverneur-generaal onttrokken. Van Raders was de tegenovergestelde mening toegedaan en meende dat Suriname weinig moeite had gedaan om de Antillen vooruit te helpen en had de Antilliaanse autonomie continu beknot (Bordewijk 1911:

52-7). Elias bepleitte een directe band tussen Sint Maarten en Sint Eustatius met Nederland, maar was voorstander van de aanhoudende vereniging van Suriname en de resterende vier eilanden. Van Raders opteerde voor een directe band van ‘Curaçao’ met Nederland.

Nederland besloot tot een opdeling van de kolonie. De ‘Antillen van Zes’ werden voor het eerst in een zelfstandige kolonie ondergebracht. Het reglement op het beleid der regering in de kolonie Curaçao werd vastgesteld in 1848. Het bleef tot 1865 van kracht.

Een belangrijke verandering in het koloniaal bestuur resulteerde uit de grondwetswijziging van 1840. Deze beperkte de macht van de Koning ten gunste van de Staten-Generaal. Aanleiding daarvan was het financiële en politieke debacle dat de afscheiding van België en Luxemburg teweeg had gebracht. Koning Willem I was daarvoor politiek verantwoordelijk en in 1840 werd zijn macht over de nationale geldmiddelen flink ingeperkt. Wetgeving in de kolonie werd nog altijd onder toezicht van de Koning vastgesteld en ook de koloniale begroting moest door tussenkomst van het Ministerie van Koloniën door de Koning worden goedgekeurd. Formeel viel het bestuur van de koloniën nog aan de Koning toe, maar in de praktijk werden de koloniën bestuurd door de minister en het Departement van Koloniën (2).

Kort na de invoering van het nieuwe RR, nog in 1848, werd een tweede belangrijke wetswijziging van kracht, namelijk die rond de terugdringing van de macht van de Koning ten gunste van ministeriële verantwoordelijkheid. Hierdoor werd nieuwe aanpassing van de Regeringsreglementen voor de koloniën vereist, maar wegens het gebrek aan interesse en doordat ook de afschaffing van de slavernij moest worden geregeld, werd pas in 1865 een nieuw Regeringsreglement. Wegens gebrek aan Koninklijke bemoeienis of parlementaire belangstelling verkreeg de minister ook zonder grondwettelijke ministeriële verantwoordelijkheid vrijwel onbeperkte invloed op het beleid voor de West (3).

Het *'Regeringsreglement Curaçao en onderhoorigheden'* uit 1848 regelde het bestuur van de kolonie. Op Curaçao zetelde een almachtige Gouverneur. De Koloniale Raad bestond uit zes leden: twee ambtelijke en vier burgerleden, en had slechts adviserende bevoegdheden. In tegenstelling tot Suriname kreeg de Curaçaose Koloniale Raad (op advies van dezelfde Raad!) geen gekozen, maar louter benoemde leden. Stemrecht voor de gegoede bevolking bleef uit. De kolonie kon een eigen begroting opstellen, maar bij een tekort moest deze door het moederland worden goedgekeurd. De invloed van de bevolking bleef gering, de macht van de Gouverneur was welhaast onbeperkt, althans zolang hij de instructies uit Den Haag volgde. In één opzicht bleven de koloniën Suriname en Curaçao aan elkaar verbonden, namelijk doordat het gerechtshof te Paramaribo tot 1865 de beroepsinstantie voor de Antilliaanse rechtspraak bleef (3).

Het regeringsreglement van 1848 bepaalde dat de onderhorige eilanden werden bestuurd door een gezaghebber. De titel commandeur verdween. De gezaghebber werd benoemd door de Koning (tussen 1920 en 1951 door de Gouverneur). Van belang was het vernieuwde gezicht van de Trias Politica. Deze was met de invoering van de invoering van het Reglement van 1823/4 formeel een feit geworden. Wetgevende, rechtsprekende en uitvoerende taken werden onderscheiden, maar veelal in personele of institutionele zin in de praktijk direct weer verenigd. Het vredegerecht had - zo stelde Voges (1982) - bevoegdheden op alle drie terreinen, terwijl de gezaghebber de voorzitter was van zowel het uitvoerende bestuursapparaat als de rechtsprekende en wetgevende organen. Het Reglement van 1848 verving belangrijke elementen van het Reglement van Administratie en Bestuur van 1823/4, overigens zonder dat dit reglement werd opgeheven.

Evenals voorheen voerde de gezaghebber het bestuur in overleg met en ambtelijke onderhorigheid aan de Gouverneur. Vanaf 1848 werd hij bijgestaan door een 'Adviserende Commissie', die uit twee voorname burgers bestond. De leden van de Adviserende Commissie werden op voordracht van de gezaghebber voor drie jaar en onder goedkeuring van de Koning benoemd en zij konden nadien worden herbenoemd. De Adviserende Commissie nam het wetgevende werk van het Vredegerecht over. De taken waren vastgelegd in de tweede titel van het genoemde reglement (Pb. 1848 no. 276; Bordewijk 1911: 67). De Raad werd bijeengeroepen door de gezaghebber indien hij meende dat de plaatselijke belangen dat vorderden (art. 32); de leden waren verplicht om de gezaghebber desgevraagd schriftelijk te adviseren (art. 33). Ook moest de gezaghebber de commissie horen alvorens hij bij de Gouverneur plaatselijke keuren ('eilandelijke verordeningen') kon voorstellen (art. 34). Voortaan zou bij het openvallen van het ambt van de gezaghebber de oudste van de twee commissieleden in zijn plaats treden en dus niet langer het oudste lid van het vredegerecht (art. 37).

Van eilandelijke autonomie of decentralisatie was geen sprake omdat noch de Adviserende Commissie noch de gezaghebber een begroting of wettelijke bepalingen konden opstellen. Een regeling die het de commissieleden mogelijk maakte initiatieven tot vergadering of voorstellen te nemen was niet opgenomen. Slechts beperkte bijna huishoudelijke uitgaven waren zelfstandig toegestaan (Kunst 1981: 248). Van de vergaderingen van de adviserende commissie zijn geen notulen bewaard gebleven en een helder beeld van de daden van dit kortlevende bestuursorgaan kan daarom niet worden gereconstrueerd. Het Regeringsreglement van 1865 hief de Adviserende Commissie op. Daarvoor in de plaats werd de Raad van Politie in het leven geroepen. In 1867 werden Aruba's eerste twee volksvertegenwoordigers gekozen. Met de gezaghebber aan het hoofd vormden de zogenaamde landraden zij de Raad van Politie, die tot 1952 zou bestaan en een meer tumultueuze geschiedenis zou kennen (Kasteel 1956, Alofs 2004).

Na 1848 hield het Vredegerecht zich voornamelijk nog met de rechtspraak bezig. Daarnaast bleef het gerecht belast met het verlijden van de gerechtelijke overdrachten van onroerende goederen en hypotheken (Pb. 1859 no. 26). De notulen van dit gerecht vormen anderhalve eeuw later prachtige ooggetuigenverslagen van het koloniale Aruba (5). Jaarlijks werden zelden meer dan een tiental zaken behandeld. Meestal waren daarbij enkele civiele zaken en een aantal politiezaken, zoals veediefstal, overtredingen van het slavenreglement, smokkel, illegale drankverkoop, burengerucht en belediging, geweldpleging en illegaal tamboerdansen.

In de jaren dat het Regeringsreglement van 1848 van kracht was werden de rechtsprekende bevoegdheden van het gerecht verder aangetast. In verband met gevreesde zwerverij en lediggang onder de te emanciperen slaven werd een soort van snelrecht ingevoerd waardoor de gezaghebber zelfstandig kon ingrijpen en effectiever kon toezien op het ordelijk verloop van de afschaffing van de slavernij. De emancipatie verliep op Aruba echter zeer voorspoedig (Alofs 2003). Jaarlijks behandelde de gezaghebber dan ook niet meer dan een of twee zaken en deze hadden zeker niet uitsluitend op de voormalige slavenbevolking betrekking (6).

Al in 1860 werd overleg gevoerd over de mogelijke invoering van een kantongerecht op het eiland. Desgevraagd adviseerde gezaghebber De Veer de Gouverneur. De Veer was voorstander van een scheiding van het administratief en rechterlijke gezag. Daartoe zou wel een Openbaar Ministerie in het leven moeten worden geroepen. Hij meende voorts dat de voorkeur ernaar uitging naar het aanstellen van meerdere rechters, zoals ook bij het Vredegerecht het geval was, en dat de rechtspraak niet (geheel) in handen van ambtenaren terecht moest komen. Ook wees hij

erop dat de bevoegdheden van het toenmalige vredegerecht te klein waren (7). Het vredegerecht werd kort na de invoering van het RR 1865 opgeheven waarna in 1869 inderdaad een kantongerecht op Aruba werd gevestigd (Voges 1982: 111, 116).

2. Uitvoerende onmacht

Het Arubaanse bestuursapparaat bestond uit een gezaghebber die werd bijgestaan door enkele ambtenaren en een aantal lokale instellingen. In 1852 bestond het ambtenarenapparaat uit David Gaerste koloniaal schrijver (lees: eilandsecretaris, tussen 1883 en 1888 zelf gezaghebber), Joseph Schwengle, opzichter van de landsplantages, J.G. Croes opzichter van de goudplaatsen en landsonderwijzer Johannes van der Ree. De (bestuurs-)leden van de lokale instellingen werden dikwijls aangewezen als honoraire functies. Voor deze onbetaalde erefuncties werden doorgaans de vooraanstaande burgers aangewezen. De uitvoerende macht bleek sterk afhankelijk van de bereidheid van de gegoede burgerij tot deelname in het eilandsbestuur. Van de lokale instellingen in de jaren 1848-1865 bespreken we er enkele.

Schutterij en politie

In 1824 was de schutterij in het leven geroepen. Volwassen Arubaanse mannen dienden behulpzaam te zijn bij het bewaken van de openbare orden en de eilandelijke veiligheid. Er stonden meestal zo'n 300 mannen ingeschreven, maar de schutterij was ongeorganiseerd, vrijwel ongewapend en ze leidde een nominaal bestaan. Pogingen van Jarman in 1840 en 1842 om de schutterij tot leven te wekken waren mislukt. Nadat in 1849 op Bonaire een reorganisatie van de schutterij redelijk succesvol bleek trachtte het bestuur ook op Aruba de schutterij andermaal tot leven te wekken. De resultaten waren opnieuw gering. Er werden geen officieren benoemd en de manschappen kwamen weliswaar regelmatig opdagen om in de nacht wacht te lopen, maar zij beschikten slechts over enkele roestige geweren, *'onder kommando van eenen onderofficier gewapend met een sabel'* (JV 1849; KV 1851). Nadien ondernam de overheid lange tijd geen pogingen hierin verandering te brengen. In 1861 stelde het KV onomwonden dat daartoe geen aanleiding bestond en zelfs indien de schutterij georganiseerd zou worden zou dit *'uithoofde van locale omstandigheden met groote moeielijkheden zou gepaard gaan'*. Met die 'locale omstandigheden' werden de spanningen tussen bestuur en burgerij bedoeld, waarover direct meer. Pas na 1866, toen een nieuw reglement voor de schutterij werd afgekondigd ging deze organisatie beter functioneren (MV 1866).

Voor de komst van de politie in 1859 hadden schutterij en de districtsmeesters ordebewakende bevoegdheden, maar in 1859 bleek dit ontoereikend. Dat jaar was Jarman overleden en na een kort tussenbestuur B.S. Croes en David. Capriles, leden van de Adviserende Commissie trad gezaghebber Michael de Veer aan. Hij wilde de staat van de wegen verbeteren doorvoeren en aanvankelijk sprak hij daarvoor de eilandbegroting aan. Toen bleek dat deze daarvoor schromelijk ontoereikend was, zette hij de lang niet gebruikte, maar wettelijk nog altijd bindende 'arbeidsplicht' voor volwassen mannen in. Hiertegen rees verzet en dreigementen met geweld waren aanleiding om een brigadier en vier marechaussees op het eiland te stationeren (voor een uitgebreid verslag zie Alofs 1996). Goed geoutilleerd was het politiekorps niet, want in 1860 ontbrak het geld om hen een paard ter beschikking te stellen (8).

Hoezeer het gebrek aan toezicht veroorzaakt werd door het tekort aan politiepersoneel of een andere gewapende macht bleek in 1860. Een groep Venezolaanse staatsgevangenen, waaronder een aanzien aantal vooraanstaande burgers van dat land had zich meester gemaakt van het schip waarmee zij op transport waren en was uitgeweken naar Aruba. Ofschoon een aantal van hen zich tijdelijk op Aruba wilde vestigen verzocht de gezaghebber de Gouverneur hen het verblijf op Aruba te ontzeggen. Angst voor instabiliteit en gebrek aan politieagenten waren de oorzaken van het verzoek van de gezaghebber (9). Twee jaar later werd de politie uitgebreid in verband met het toenemend drankventen en daaropvolgend geweld in de districten. In verband met de vrees voor onregelmatigheden werd in 1863 het aantal uitgebreid van vijf naar zes (10). In 1869 bestond het korps uit een brigadier en vier marechaussees (Pb. 1869 nr. 20; KV 1873).

Armenkas en medische voorzieningen

Al in 1816 was er een armenkas, die werd gefourneerd door schippers en giften en waarvan burger de administratie voerden. In tegenstelling tot Curaçao werden op Aruba geen aparte armenkassen per geloofsgemeenschap opgericht (zie ook Pb 1840 nr. 11). Aruba kende één armenkas, waarover twee burgers de administratie voerden. De inkomsten van de kas bestonden in 1860 bestond uit monstergelden voor de aanname van scheepspersoneel, boeten van ongeschut vee en andere geldboeten, retributies bij de uitgiften van paspoorten en zegels, gecollecteerde gelden bij huwelijken en opbrengsten van het tellen van de visserskano's. De paradox van de armenzorg was echter dat de inkomsten van de armenkas afhankelijk waren van de economische levendigheid op het eiland. Net als de armen, leed de armenkas leed onder de economische recessie van de jaren vijftig en zestig! De scheepsgelden, de opbrengsten van de vergunningen (permitten) tot het graven van goud en inkomsten van het aloëlekken werden gedeeltelijk in de armenkas gestort en die inkomsten verminderden evenredig aan de neergang in de handel, de goudwinning en de aloëteelt. Wanneer de welvaart daalde, nam de behoefte aan bedeling toe terwijl de inkomsten van de armenkas juist afnamen!

We kunnen ons een aardig beeld van de activiteiten van de armenkas vormen. De uitgaven varieerden in de eerste helft van de jaren zestig tussen de 350,- en 500,- per jaar. In 1862 werd in totaal fl. 499,75 uitgegeven De 'vaste armenbedeling' en de 'onderstand' aan 25 armen namen het grootste deel voor hun rekening, namelijk fl. 319,25, terwijl aan tegemoetkomingen voor begrafeniskosten van onvermogenden fl. 80,50 werd besteed. Pater Paulus ontving dat jaar een onbekend bedrag uit de armenkas voor de herbouw van zijn in vlammen opgegane schoolgebouw (MV 1862). In 1863, het jaar van de afschaffing van de slavernij en de mislukte oogst steeg het aantal bedeelden van 30 tot 38. In 1865 vielen gemiddeld 26 personen onder de bedeling. Gezamenlijk werd daaraan 329,- uitgekeerd. Aan eenmalige giften werd fl. 12,77½ besteed en aan de begrafeniskosten spendeerde de kas fl. 41,-.

In 1816 was voormalig compagniesbediende Adam Schuyk op Aruba als ongediplomeerd chirurgijn actief, terwijl de joodse handelaar Elias Penso zonder papieren of permissie de heelkunde bedreef. In 1842 was P.J. Dijkhoff Aruba's eerste officiële gouvernements-geneesheer (11), maar over hem kwamen veelvuldig klachten binnen vanwege buitenmatig drankgebruik en omdat hij niet beschikte over medische instrumenten. Naast Dijkhoff waren er op dat moment twee ongediplomeerde geneesheren actief: pastoor Romero en J. de Lange. Rond 1848 werden aan kinderen jaarlijks tegen pokken ingeënt met koe-pokstof. Overigens mislukte dat in 1847/8 en moest de inenting zes maanden later worden herhaald (JV1847).

In 1849 verzocht de bevolking wegens voor het aantrekken van een bekwaam geneesheer. Aanvankelijk bood de omstreden pastoor Romero aan om naar Aruba terug te keren en er als geneeskundige te gaan werken. Vanwege zijn bijdrage in de godsdiensttwisten en de Venezolaanse politiek was Romero's terugkeer voor Jarman onaanvaardbaar (JV 1849). Dijkhoff 'was bruikbaar', maar kwam niet echt in aanmerking vanwege de veelvuldig tegen hem ingebrachte klachten (12).

Via de Gouverneur kwam het verzoek bij de Haagse minister terecht. Deze verbaasde zich over de medische situatie op Aruba, maar stelde dat de koloniale kas de bezoldiging van een geneesheer op Aruba niet toestond. Hij stelde daarom voor dat de bevolking zou bijdragen aan de kosten (13). Zowel de Gouverneur als -in fellere bewoordingen- gezaghebber Jarman stelden dat dat wegens de armoede onmogelijk was. Jarman verzuchtte: *'We moeten maar hopen dat er geen ernstige ziekten voorkomen* (14). Ondertussen hielden de klachten aan. December 1850 koste een eenvoudige behandeling door De Lange een slaaf bijna het leven (15) en in 1853 na het overlijden van Louis Bazin bleek dat nog geen handvol Arubanen het zich kon permitteren om bij ziekte een geneesheer uit Curaçao te laten overkomen (16).

Het duurde tot april 1855 tot Alexander de Hoffman, soldaat van het garnizoen op Curaçao toestemming kreeg om met behoud van soldij en een toeslag op Aruba de genees- en heelkunde te beoefenen. In 1860 ontving hij fl. 900,- per jaar, waarvoor hij kosteloos armen, ambtenaren, landsslaven en marechaussees moest behandelen maar ook over hem werden al spoedig klachten ingediend (KV 1856; MV 1860; Pb 1862 nr. 9).

Een ander belangrijke nieuwigheid komen we tegen in het archief over 1865. Om de verspreiding van ziekten via scheepsvolk tegen te gaan was aan de Paardenbaai een quarantainehuis geplaatst. Schepen en schepelingen die verdacht werden van besmetting werden in quarantaine gehouden. Niet alleen de volksgezondheid, maar ook de smokkelhandel werd door de quarantainemaatregelen in het oog gehouden. De geneesheer verkreeg immers het recht op schepen op ziektes te controleren. Toen de smokkelhandel in de tweede helft van de eeuw in omvang toenam, wierp hij ook een oogje op de lading. Smokkel zou rond de eeuwwisseling de verhouding tussen bestuur en handelaren verder onder druk zetten.

Posterij

Aruba verloor vrijwel iedere betekenis voor de economie van de kolonie. Het gebrek aan handel en dus scheepsverkeer bemoeilijkte het contact met het gezag op Curaçao. Dit had gevolgen voor de postbezorging. In 1850 wilden bestuur en burgerij de geregelde vaart op Curaçao voor een vast tarief ter hand nemen gezaghebber Jarman liet liever schipper Evertsz voor fl. 75,- tussen Aruba en Curaçao op en neer varen. Ook David Capriles voer op en neer, maar Louis Bazin bood aan om het bootje van Jean Oduber te kopen en een geregelde dienst voor 50,- aan te vangen. Van zijn voornemen van 1851 om een geregelde vaart te gaan onderhoud kwam weinig terecht (17). De vaart op Curaçao werd vooral onderhouden door de Curaçaose handelaar David Jeserun, die met name zijn Arubaanse handelspartner David Capriles van voorraden voorzag. De gevolgen van het gebrek aan overheidsinkomsten werden opnieuw zichtbaar toen in 1860 een groep Arubanen nogmaals vroeg om het instellen van een 'geregelde posterij'. Ondanks de steun van de gezaghebber werd op Curaçao aan het verzoek geen gehoor gegeven (zie ook Hartog 1980: 200-202) (18). Aruba raakte steeds meer in een isolement, althans waar het het verkeer met Curaçao betrof. Tussen Aruba en de Vaste wal werd heel wat meer heen en weer gevaren, door politieke vluchtelingen, opstandelingen en smokkelaars.

3. Buitenlands beleid: handelaren en uitzetting

'ook bestaat er een antipathie van de Arubianen tot de Nederlander, en van een voorliefde voor de overkust, dat heeft meenige revolutie gebleken'. (19)

Uit angst betrokken te raken in de eindeloze binnenlandse twisten in dat land voerde Nederland gedurende de negentiende en het begin van de twintigste eeuw een beleid van neutraliteit ten aanzien van Venezuela (Corporaal 1920, Goslinga 1975, Blink 1989). Neutraliteitspolitiek bevoorrechtte de facto de zittende machthebbers, terwijl de Arubaanse bevolking door verwantschap en commercie intensieve banden met de Venezolaanse kuststreek onderhield en zowel openlijk als via illegale wapensmokkel opstandige federalisten steunde. Kwesties rond het Venezolaanse consulaat en handelsagentschap toonden de tegenstrijdigheid van Nederlandse diplomatie en Arubaanse verbondenheid met de Vaste Wal. In 1849 werd de gezaghebber gemaand terughoudend te zijn in de toelating van refugiés vanuit Venezuela op het eiland. Slechts personen die in hun levensonderhoud konden voorzien mochten worden toegelaten (20). Voorzichtigheid kon niet voorkomen dat Aruba te boek bleef staan als bolwerk van *'samenspanningen en operatien tegen de Venezolaansche republiek'*. Arubanen werden veelvuldig gemaand zich te onthouden van steunbetuigingen aan opstandelingen in dat land. De gezaghebber werd gemaand de activiteiten van uitwijkelingen en onderdanen onopvallend in de gaten te houden (21).

In 1849 diende de Arubaans-joodse handelaar David Capriles zich aan als officieel handelsagent van Venezuela (22). De benoeming stelde het bestuur voor een dilemma. Omdat Nederland geen handelsverdrag met Venezuela kende was erkenning van Capriles' nieuwe functie onmogelijk. Pas vijf jaar later werd Capriles op last van Den Haag niet officieel, maar officieus erkend als handelsagent (23). Toen Nederland en Venezuela in 1863 wel een consulair traktaat hadden diende Capriles zich andermaal aan officieel Venezolaans handelsagent (24). In de tussenliggende jaren was er echter een hoop te doen over de Arubaanse banden en het Nederlandse buitenlandse beleid.

Tijdens een opstand van 1854 in Venezuela steunde Jean Oduber opstandelingen onder leiding van Garces tegen het bewind van dictator Monagas. Nadat Garces zijn opstand had zien mislukken begroef hij een deel van zijn wapens op het schiereiland Paraguaná. Jean Oduber trachtte deze geweren, 206 in getal, Aruba binnen te smokkelen, maar werd betrapt. De geweren werden in beslag genomen (25). In 1858 bleek andermaal dat de toelating van uitwijkelingen op Aruba problematisch was. Dat jaar waren opstandige Federalistische Generaals Falcon en Gonzales op Aruba gearriveerd en door Oduber gehuisvest. De betrokkenheid van de Odubers met de onrust in Venezuela al was gebleken doordat een broer van de Arubaanse Odubers op de Vaste Wal door de zittende machthebbers was gearresteerd. De verwarring steeg Jean Oduber zich aandiende als Venezolaans consul. Oduber werd niet erkend. Oduber was een week eerder aangewezen door de opstandige generaal Falcon (26).

In deze politieke 'ambiente' verzocht gezaghebber Jarman aan Curaçao om politie naar Aruba te zenden. Hij merkte op dat wanneer er op het eiland iets mis zou gaan, het bestuur niet op steun van de bevolking hoefde te rekenen. De Arubaan kende maar weinig loyaliteit met het Nederlands gezag, terwijl de 'overkust' hen veel meer aan het hart lag. Aanvankelijk gebood Gouverneur Van Lansberge de Venezolaanse militairen naar Curaçao te komen. Daar, zo liet hij Jarman weten, zou hij beter zicht op hen hebben. Even later werd de Venezolanen meegedeeld

dat zij op Aruba mochten blijven, maar weer twee maanden later werden zij alsnog gesommeerd zich naar Curaçao te begeven (27).

Dat de groep Oduber een bedreiging vormde voor de Nederlandse neutraliteit bleek andermaal in 1860. Op aanwijzen van een aantal Venezolanen werden 78 geweren gevonden die ene Wimpie Oduber daar voor de federalisten in bewaring hield. De gezaghebber was niet verbaasd over de vondst. Wimpies vader, Jean Oduber, was onlangs wederom gastheer van de Federalisten (Falcon, Gonzales en een onbekende derde militair) tijdens hun verblijf op Aruba en Wimpie zelf had drie jaar in Venezuela gewoond (28).

De Arubaanse betrokkenheid bij het politieke wel en wee bleef een doorn in het oog van het koloniaal gezag. Generaal Falcon en de zijnen werden in 1862 niet alleen verwelkomd met wapens en onderdak, maar zelfs met publieke steunbetuigingen. De Gouverneur maande de gezaghebber daarom '*om in den vervolge alle dergelijke openlijke demonstratiën te beletten en den ingezetenen van Aruba aan te manen eene stipte onzijdigheid in de ontwikkelingen in Venezuela in acht te nemen'* (29).

Uiteindelijk bleek het probleem van de uitwijkelingen en de gastvrijheid van de Arubaanse burgerij onbeheersbaar. December 1862 bevond zich wederom een groot aantal 'refugiés' op het eiland en de gezaghebber schreef niet over de middelen te beschikken om de middelen om het illegaal aan land gaan te kunnen beletten. Evenmin kon hij garanderen dat zij op Aruba nieuwe couppogingen beraamden en voorbereidden. Daarom werd het verbod op de toelating van uitwijkelingen aangescherpt, evenwel zonder dat de gezaghebber over middelen kwam te beschikken om op de naleving daarvan toe te kunnen zien. September 1864 moest het bestuur daarom de komst van nieuwe uitwijkelingen opnieuw gedogen. Ditmaal bevonden zich onder de vluchtelingen, voor zover kon worden nagegaan, geen opstandige Federalisten en was van betrokkenheid van de Arubaanse burgerij geen sprake (30).

4. Deugdelijkheid van Bestuur

Als het bestuur over Aruba in de jaren na 1848 moet worden getypeerd, dan is de uitdrukking 'ondeugdelijk bestuur' niet misplaatst. Weliswaar werd de trias politica in personele en institutionele zin verder ontrafeld, maar de wegen der machtenscheiding eindigden voor wat Aruba betreft allen bij de almachtige gezaghebber. Tussen 1839 en 1859 voerde gezaghebber Jacobus Jarman schijnbaar eigenhandig het bestuur, daarna volgden gezaghebbers elkaar in hoog tempo op. De belangstelling vanuit Curaçao was gering. De financiële toestand van eiland en kolonie waren dermate zwak dat van enige uitbouw van het bestuursapparaat en de medische en andere voorzieningen geen sprake kon zijn. Bovendien was de samenwerking tussen bestuur en bevolking moeizaam.

De geringe bestuurlijke zorg voor het eiland werd mede veroorzaakt door de staat van de koloniale kas. De kolonie zat zonder financiën en de noodzaak tot het subsidieren van de kolonie vanuit het Moederland was aangehouden. Achtereenvolgende gouverneurs beijverden zich om de tekorten terug te dringen. Aruba was niet bij machte om de kosten van het eigen bestuur te dragen. Van enkele jaren konden we de tekorten achterhalen. In 1846 bedroegen de totale uitgaven voor Aruba ruim 11.000,-, waartegenover inkomsten stonden van niet meer 4.782,02. Het verlies bedroeg 6.999,06. Het JV van 1847 stelde: *'De uitgaven voor Aruba in 1847, na aftrek van de opbrengsten en alle onkosten, hebben bedragen de som van f 2,656,76 dat is f*

4,342,30 1/2, minder dan zulks over 1846 gekost heeft.' Bezuinigingen op de landbouw-experimenten waren er waarschijnlijk de oorzaak van dat in 1848 het tekort was teruggebracht tot 116,49,5 maar naderhand liepen de tekorten weer op. De plotselinge schommelingen en overschotten van de vroege jaren zestig verdienen nader onderzoek en verklaring.

Jaar	Begrotingssaldo
1846	Tekort fl. 6.999,06
1847	Tekort fl. 2.656,76
1848	Tekort fl. 116,49
1850	Tekort fl. 4.376,85
1851	Tekort fl. 5.808,36
1852	Tekort fl. 4.304,34
1860	Tekort fl. 14.717,03
1861	begrotingsevenwicht
1862	Overschot fl. 570,28

Afnemende inkomsten uit handel, scheepvaart en goudwinning versterkten de armoede. Om de inkomsten te vergroten verhoogde de overheid in 1852 een aantal tarieven, onder meer op in- en uitvoer en van diverse handels- en scheepvaartbelastingen. Tot een verhoging van de inkomsten leidde dit niet (KV 1852). Handel en scheepvaart kwijnden immers weg. Arubanen bleken -zeker na misoogsten- niet in staat hun belastingschulden in te lossen en maakten gebruik van de regeling dat belastingschulden na drie jaar vervielen. Wanneer, zoals in 1858 en 1859 er een goede oogst was stegen de belastinginkomsten direct (31). Vaker echter moest men in gebreke blijven. Slaveneigenaren trokken weg van het eiland met achterlating van hun slaven en hun belastingschulden (32). Zelfs slaveneigenaren konden vaak niet aan hun belastingplicht voldoen. Voor talloze grondeigenaren, vooral de eenvoudige cunukero gold hetzelfde. Eind 1862 stond nog fl. 4091,66 aan grond- en slavenbelasting uit, maar dit bleken nauwelijks te innen.

> *'De armoedige omstandigheden der bevolking in het algemeen, de geringe opbrengst van den landbouw, en de lage prijzen der producten zijn hoofdoorzaken dat de belasting niet beter wordt aangezuiverd'* (KV 1862).

Financiële en economische omstandigheden waren niet de enige oorzaken van de malaise op het eiland. Al in 1846, tijdens het bezoek van Gouverneur Esser aan Aruba werd commandeur Jarman onbehoorlijk bestuur verweten. Ofschoon deze klachten ook naderhand, bijvoorbeeld in de Tweede Rapport der Staatscommissie ter voorbereiding van de afschaffing van de slavernij (Rapport 1856) werden herhaald, werd Jarman niet uit zijn functie ontheven. Sterker nog, nadat hij in 1858 met pensioen ging werd niet eens een opvolger aangewezen. Jarman bleef in functie (Hartog 1980: 482). Na zijn dood in 1859 volgden diverse gezaghebbers elkaar in hoog tempo op (M. de Veer 1859, H.F.G. Wagner 1859-1860; M. de Veer 1860-1863, Van den Bossche 1863-1866). De bestuurswisselingen waren voor het bestuur niet gunstig. Pas onder de energieke gezaghebber Ferguson (1866-1871) kwam daar verandering in.

Ook stagneerde het deugdelijk bestuurlijke wegens de slechte verhouding tussen gezaghebber en een belangrijk deel van de bevolking. Het vinden van personen om de betrekkingen in

Adviserende Commissie, Vredegerecht, school- en kerkcommissie te vervullen bleek geen eenvoudige opgave. Een groot probleem vormden de geschillen die op het eiland aan het licht waren getreden tijdens de affaire rond pastoor Manuel Romero. Deze pastoor had zich wel erg enthousiast ingezet ter verspreiding van de katholieke beginselen en niet geschroomd verarmde protestantse zieltjes te winnen in ruil voor katholieke armenbedeling en dergelijke. Hooglopende conflicten tussen de katholieke en de protestantse gemeenschap waren het gevolg geweest.

Daarnaast had Romero zich vanuit Aruba ingelaten met de politieke onrust in zijn vaderland. Daarbij was een scheuring tussen de Arubaanse burgerij aan het licht getreden die een zware wissel trok op de eenheid van de bevolking en de positie van Jarman. Januari 1848 verliet een zwaar zieke Romero tot grote opluchting van Jarman het eiland.

Jarman weigerde pertinent leden van wat hij noemde ‘de clan Oduber’ voor te dragen, waardoor het aantal kandidaten verder afnam (33). Leden van de op Venezuela gerichte bevolking werden zodoende uitgesloten van deelname in de bestuurlijke instellingen. Gevolg van één en ander was dat steeds dezelfde namen van gezagsgetrouwen burgers die in het kamp van Jarman pasten: Van der Biest, Bazin, Eman, Lampe, Evertsz, Van der Veen Quant, Croes. Binnen het gezaggetrouwe deel van de bevolking speelden weer andere kandidatuurkwesties. Zo waren veel gegadigden verwant aan elkaar waardoor hun kandidatuur voor honerefieke posten niet werd toegestaan. Anderen beheersten het Nederlands onvoldoende (34).

Zelfs indien er vacatures waren opgevuld, waren de problemen niet opgelost. Herhaaldelijk werden vergaderingen van de Adviserende Commissie afgezegd wegens dronkenschap of onaangekondigde afwezigheid van de commissieleden. Zo wilde Jarman dat de vooraanstaande handelaar David Capriles zijn lidmaatschap van het vredegerecht opzegde, maar deze weigerde, volgens Jarman vanwege de status die Capriles daaraan toeschreef (35).

Bibliografie

Aller, H.B. van,

1994 'Van kolonie tot koninkrijksdeel: De staatkundige geschiedenis van de Nederlandse Antillen en Aruba (van 1634 tot 1994)'. Groningen, Wolters-Noordhoff.

Alofs, L.

1996 De ongeregeldheden van 1859, de indianenopstanden op Aruba deel III’, Amigoe, Ñapa 23-3-1996.

2003 'Slaven zonder plantage: Slavernij en emancipatie op Aruba, 1750-1963'. Aruba, Edicion Educativo #2. (tweede ongewijzigde druk).

2004 ‘Separacion!, de Arubaanse afscheidingsbeweging en de totstandkoming van het Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden’. Aruba, in voorbereiding.

Blink, M. van den

1989 'Olie op de golven. De betrekkingen tussen Nederland/Curaçao en Venezuela gedurende de eerste helft van de twintigste eeuw'. Amsterdam, De Bataafsche Leeuw.

Bordewijk, W.H.C.

1911 'Ontstaan en ontwikkeling van het staatsrecht van Curacao'. 's-Gravenhage, Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlands-Indie.

Corporaal, K.H.

1920 'De internationaal-rechtelijke betrekkingen tusschen Nederland en Venezuela 1816-1920'. Universiteit van Leiden [proefschrift].

Goslinga, Ch.
1975 'Curaçao and Guzman Blanco: a Case Study of Small Power Politics in the Caribbean'. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff.
1990 The Dutch in the Caribbean and in Surinam 1791-1942. Assen, Van Gorcum.
Hartog, J.
1980 'Aruba, zoals het was, zoals het werd'. Aruba, De Wit.
Kasteel, A.
1956 'De staatkundige ontwikkeling van de Nederlandse Antillen'. Den Haag, n.v. Uitgeverij W. ten Hoeve.
Kunst, A.J.M.
1981 'Recht, commercie en kolonialisme in West-Indië vanaf de zestiende eeuw tot in de negentiende eeuw'. Zutphen, De Walburg Pers.
Rapport,
1856 'Tweede rapport der Staatscommissie benoemd bij K.B. van 29 November 1853, no. 66, tot het voorstellen van maatregelen ten aanzien van de slaven in de Nederlandse koloniën', Den Haag, Gebroeders Van Kleef.
Renkema, W.E.
1981 'Het Curaçaose plantagebedrijf in de negentiende eeuw'. Zutphen, De Walbrug Pers.
Sjiem Fat, P.V.
1986 'Biba Willem Sassen, de procureur-generaal mr. W.K. Willem Sassen Jz. (1870-1871), Curaçaos rechtsleven in de 19de eeuw', Zutphen, de Walburg Pers.
Soest, J. van
1981 'De Stem van Curaçao, een inleiding tot de geschiedenis van de Curaçaose eilandsraad', Curaçao, eilandgebied Curaçao.
Voges, E.
1982 'Het Vredegeregt op Aruba'. in: R. Römer en J. Spruit (red.): Een decennium later. Willemstad, Universiteit van de Nederlandse Antillen.

Gebruikte afkortingen

ARA Algemeen Rijksarchief, Den Haag, Nederland.
CHA Centraal Historisch Archief, Willemstad, Curaçao.
JV Jaarlijkse Verslagen, aanwezig in CHA onder 'Koloniale Verslagen'.
KV Koloniaal Verslag
MV 'Manuscript Jaarverslag over de toestand op het eiland Aruba' (aanwezig in CHA Koloniaal Archief-Aruba. inv. nr. 3849 Handschriften 'Verslag nopens den toestand des eilandse Aruba over het jaar' .... 1860-1879).
NHA Nationaal Historisch Archief, Oranjestad, Aruba.

Noten

1. Het onderzoek dat ten grondslag ligt aan dit artikel werd gesubsidieerd door UNOCA. Bordewijk 1911: 59-62; Goslinga 1990: 314; Van Aller 1994: 94-100.
2. Bordewijk 1911: 51-2, 57-66; Kunst 1981: 243-4; Van Soest 1981: 23, 34-6.
3. Bordewijk 1911: 3; Kunst 1981: 244; Van Aller 1994: 107; Sjiem Fat 1986: 17-8.
4. Bordewijk 1911: 64; Kasteel 1956: 14; Goslinga 1990: 315-6; Van Aller 1994: 102.
5. CHA Kol Archief inv. nr. 430.Vredegerecht 1846-1857; inv. nr. 431. Vredegerecht 1858-1859.

6. Pb 1863 #15 MV's 1860-9; Römer 1977.
7. NHA Brievenboek dd.13-3-1860.
8. NHA Brievenboek dd 29-6-1860.
9. NHA Brievenboek dd. 4-1-1860.
10. NHA Brievenboek dd. 8-3-1862. MV 1863. Brokke en De Kort waren de nieuwe marechaussees.
11. Rutten 1989: 94-5. Van Gorcum, Maastricht/Assen.
12. NHA Brievenboek dd. 16-1-1851.
13. CHA Brieven van de Gouverneur dd.12-10-1850.
14. CHA Brieven van de Gezaghebber inv. nr. 3714-I: dd. 20-11-1850.
15. CHA Brieven van de Gezaghebber inv. nr. 3714-I: dd. 10-12-1850.
16. NHA Brievenboek dd. 29-8-1853.
17. NHA Brievenboek dd. 6-6-1851.
18. NHA Brievenboek dd. 1-5-1860.
19. NHA Brievenboek dd. 14-3-1858.
20. CHA. Correspondentie Gouverneur aan Gezaghebber. inv. nr. 4959: dd. 9-8-1849;
21. CHA. Correspondentie Gouverneur aan Gezaghebber. inv. nr. 4959 dd. 22-3-1851.
22. CHA Correspondentie Gouverneur aan Gezaghebber. inv. nr. 4959. dd. 18-4-1849.
23. CHA Correspondentie Gouverneur aan Gezaghebber. inv. nr. 4960 dd. 17-7-1854.
24. CHA Correspondentie Gouverneur aan Gezaghebber. inv. nr. 4961. dd. 21-9-1863; NHA Brievenboek dd. 14-9-1863.
25. NHA Brievenboek dd. 30-9-1866.
26. NHA Brievenboek dd. 17-6-1858; 24-6-1858.
27. CHA Correspondentie Gouverneur aan Gezaghebber, inv. nr. 4960. dd. 14-6-1858; 22-6-1858; 9-8-1858.
28. NHA Brievenboek dd. 11-10-1860.
29. CHA Correspondentie Gouverneur aan Gezaghebber. inv. nr. 4961. dd. 30-4-1862.
30. NHA Brievenboek dd. 15-12-1862; CHA Correspondentie Gouverneur aan Gezaghebber. dd. 1-4-1863; 5-9-1864.
31. Pb. 9-12-1829; NHA Brievenboek dd. 1-8-1860.
32. CHA Correspondentie Gouverneur aan Gezaghebber. 1844-1879; Inv. nr. 4958 dd. 7-3-1845.
33. NHA Brievenboek dd. 26-9-1853; 14-10-1853.
34. NHA Brievenboek dd. 6-1-1853.
35. NHA Brievenboek dd. 5-9-1850; 6-1-1853; 26-9-1853.